

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Praecepta Pars ...

Tractatus I. Prooemialis De Principiis communibus Doctrinae Moralis,
Conscientia, Actu Humano, Et Peccato In Genere

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio III. De Conscientia Probabili.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59488](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59488)

cient, consule me doctiores, Sed interim ad exemplar, quod tibi in causa matrimoniali monstratum est, discite iudicium ferre in aliis materiis & casibus consimilibus.

SECTIO III.

De Conscientia Probabili.

SUMMARIUM.

31. Conscientia probabilis ex principiis probabilibus,
32. Practicè certo dicitur & tutò sequenda;
33. Si tamen te ante operationem practicè resolves,
34. Hinc ante operationem bene; sed malè post, inquitur opinionem tibi faventem.
35. Opinionem pro libitu mutare non potes, nisi quando remanet integra.
36. Licitum est sequi opinionem verè intrinsecè probabilem.
37. Est verò illa intrinsecè probabilis quæ conformis est principiis legis.
38. Extrinsecè tantum probabilem, non licet sequi.
39. Opinio communis cuilibet tutò sequenda in praxi.
40. A communi opinione in praxi non est recedendum.
41. Quomodo auctoritas unius reddat opinionem probabilem presumptivè?
42. Dantur de eadem re duæ opiniones oppositæ probabiles & practicè veræ.
43. Ex quibus (quantum est de honestate actionis) quæ etiam minus probabilem & minus tutam sequi potest.
44. Etiam contra propriam opinionem probabiliorem & tutiorem visam,
45. Et quandoque etiam debet;
46. Ut subditus obediendo Superiori, &
47. Confessarius ut iudex in iudicio Sacramentali. Ac etiam
48. Confessarius ut Doctor in consiliis dandis.
49. Assertionis limitatio: Si auctoritas nihil obstat.
50. Quando fas est sequi probabilem in vita, etiam sequi licet in articulo mortis. Sed contrarium tutius.
51. Quando non de sola honestate sed etiam de valore actio-

nis agitur, relicta probabiliori, non licet sequi minus probabilem.

- §2. Alia dicuntur tantum probabiles speculativè, alia practicè.
- §3. Minister Sacramentorum quoad essentialia tenetur sequi tutiorem.
- §4. Aliis peccat mortaliter, multipliciter.
- §5. Si tamen id fieri possit, & necessitas aliud non urgeat.
- §6. Sed intellige: Quoad essentialia:
- §7. Minus tamen tenetur, non verò Pœnitens & g.
- §8. Medicus & Chyrurgus in applicandis medicinis sub mortali, tenentur sequi sententias probabiliores.
- §9. Apud infirmum tamen desperatum, aliquando dubiam adhibere possunt.
- §10. Judex in causis civilibus decidendis tenetur sequi probabiliorem.
- §11. Nec, quando causa utriusque partis litigantis est æquè probabilis, adjudicare potest, cui maluerit.
- §12. Consilarii Principis, vel Reipublica in dandis consiliis probabiliorem sequi tenentur.
- §13. Advocatus autem licitè defendit causam minus probabilem.
- §14. Neque quoad hoc, eadem est ratio de Judice, & Advocato.

ASSERTIO IV.

Conscientia probabilis est, qua ex principiis seu motivis probabilibus, seu verosimilibus tantum practicè certò dicitur, aliquid licere, vel non licere. Ex communi Doctorum,

§. I.

EX principiis probabilibus seu verosimilibus 31
 tantum, applicatis scilicet per opinionem probabilem infra definiendam. Quemadmodum enim quando sub principio Synteresis Ratio subsument aliud principium certum, vel pro certo creditum,

C s tum,

tum, nascitur conscientia recta vel erronea, ita quando eadem Ratio assumit per opinionem probabilem principium incertum quidem cognitum, & cui fortè falsum subesse possit, attamen certò verosimile ac probabile, nascitur conscientia probabilis seu opinativa, & ipsa quidem incerta speculative, omninò tamen certa practice: Idque (ne mireris) hâc ratione: Quia opinio applicans principium probabile ad inferendam conclusionem practicam, non est solùm iudicium veritatis absolutum, non enim absolute dicit, aliquid esse verum vel falsum: Sed involvit simul iudicium probabilitatis per modum enuntiationis modalis, dicens nimirum; *probabiliter* aliquid esse verum, seu esse probabile, quòd quidpiam ita sit, vel non sit: Quamvis ergo dicta opinio simpliciter sit incerta quoad iudicium veritatis, seu an res ipsa ita sit, vel non sit: est tamen, & debet esse certa quoad iudicium probabilitatis (saltem alicujus tandem) quod nimirum opinio probabiliter sit vera: & res verosimiliter ita sit. Certum rursus est, conscientiam posse sequi opinionem probabilem in praxi: Et hinc sequitur conscientia probabilis practice omninò certa. Patet in hoc discursu: *Omnis contractus justus est licitus: Sed census germanicus probabiliter est justus: ergo probabiliter est licitus.* Ubi minor, & conclusio opinativa, est incertæ quoad veritatem, certò tamen probabiles sunt: Et quia rursus certum est, conscientiam posse sequi opinionem probabilem, hinc sequitur conscientia practice certa: *Ergo & mihi hic &*

2176

nunc licet inire hunc contractum, exigendo annuo
quinque pro centum, salva capitali.

§. II.

PRACTICÈ certò dicitur. Et verò conscientia 32
probabilis in praxi tutò sequenda debet sem-
per formari per modum judicij resoluti, & practi-
cè certi, uti cum Navarro, Suarez, Lessio, ex com-
muni DD. notant Layman. *hic l. 1. c. 5. §. 1. Mar-*
chant Tribun. p. 1. Tract. 5. tit. 5. Ratio est: Quia
conscientia etiam probabilis debet esse regula a-
ctionis humanæ honestæ, atque operantem pra-
cticè & moraliter securum reddere de honestate
suæ actionis, quòd scilicet sic operando non peccet:
Alioquin imprudenter ageret, & se periculo pec-
candi exponendo, re ipsa peccaret: Atqui nullo
modo posset esse regula actionis humanæ hone-
stæ, aut operantem ita securum reddere de hone-
state actionis suæ, nisi per modum judicij resoluti
ac practicè certi diceret hic & nunc licere sic ope-
rari, absque practica formidine de opposito: *ne*
forte non liceat sic operari hic & nunc: Ne forte
peccet &c. Nam eo ipso, quo quis ita practicè for-
midat de opposito, censetur practicè dubitare:
cum conscientia autem practicè dubiâ nunquam
licet operari: Ergo conscientia probabilis debet
esse judicium resolutum & practicè certum: Quan-
tumvis maneat incertum speculativè & cum actu-
ali etiam formidine vel dubitatione speculativâ de
opposito: *Ne forte res ita non se habeat, ne for-*
te erret judicio v. g. ne forte census germanicus
reverâ sit injustus: Ne forte res hac sit aliena. Ne
forte

fortè hodie sit indictum jejunium. Si habeas probabilem opinionem, quòd non; practicè certò concludes, licere tibi sic contrahere, *re retinere, jejunium non servare.* Atque hinc jam capere debes Conscientiæ probabilis definitionem & differentiam tum ab aliis conscientiis, tum ab ipsa opinione: Quæ definiri solet: *Assensus rationis ad alteram partem contradictionis ex motivo probabili seu verosimili tantum.* Opinio enim speculativa est & universalis etiam in practicis, ideòq; semper habet annexam formidinem de opposito; conscientia autem opinativa ex opinione ducta practicè practica est, & practicè certò, sine formidine, dicitur operari in particulari, uti explicatum est.

§. III.

33 **E**X dictis advertant graviter, qui de aliqua materia vel operatione v. g. attentione requisita in Horis Canonicis &c. mente versant: diversorum Authorum opiniones, utpote aliquorum dicentium: *sub mortali requiritur devotionem & attentionem internā:* Aliorum: *externam tantum;* aliorum: *neutram, sed sufficere prolationem verborum;* interim ipsi se non resolvunt practicè, sed manentis dubij, ac velut problematici, non curant, quid agant. Tales non habent conscientiam ullam probabilem, cum non forment sibi assensum vel iudicium certum practicè, quid agendum sit: sed solùm habent notitiam opinionum in aliorum iudicio quasi speculativam, cum qua, absque alia resolutione practicâ, sanè prudenter & licite

licitè operari nequeunt: ideoque labuntur, & peccant. Quæ verò est vanitas illorum, qui post actum commissum vel omissum, antequam vadant ad confessionem, revolvunt Authores, ut inveniant sibi faventem sententiam vel opinionem? Quasi opinio subsequens possit justificare præcedentem actionem. Aut enim antea operati sunt bona fide, & ex ignorantia vel errore invincibili: Et sic non peccarunt, nec confessione opus habent. Aut operati sunt malâ fide ex notitiâ, dubitatione præctica, vel ignorantia vincibili & culpabili mali, non adhibentes scil. debitam diligentiam, ut scirent, an actus sit licitus, nec ne; & tunc certò peccarunt pro ratione notitiæ, dubii, vel ignorantia, ideoque absolutè confiteri debent. Nihil ergo opinio subsequens ad finem confessionis suffragari poterit. Si verò ad alium rectum finem inquirent, v. g. ut dignoscant obligationem restituendi &c. culpandi non sunt: & hinc

§. IV.

ANte factum, quòd si quis valde propensus, 34
ad aliquem actum dubij juris, sitne licitus, necne, datâ operâ volvat & inquirent varios Authores & opiniones, ut tandem inveniat sibi faventem, si quidem bonâ fide procedat, ut inveniat sententiam vel opinionem sibi faventem verè probabilem, & ratione vel fundamento non levis momenti nixam; is inde conformatâ conscientia tutò operabitur. Quia operans juxta probabilem sententiam, non peccat. Sanch. l. I. Moral. c. 9. aliisque multis citatis Francisc. Bard. *Hic discept.*

4.6.19. Negari tamen non potest; modum istum procedendi esse valde periculosum. Nam vehemens illa inclinatio ad unam partem sæpe facit, ut non considerentur omnes circumstantiæ ad rem pertinentes, nec debite ponderentur rationes in oppositum: affectu enim prædominante excæcatur iudicium. Quod si porrò talis procedat in malâ fide, ut modò inveniat aliquem Authorem vel opinionem sibi faventem, ad colorandum factum suum, non curando, quo fundamento vel ratione nitatur, is ex tali opinione neq; conscientiam practicè certam formare, nec consequenter licite ac tutò operari poterit. Quâ ratione verissima est sententia negativa Navarri: *Man. c. 17. n. 83. & aliorum.*

Quæstio incidens.

An in formanda Conscientia probabili, quæ pro libitu possit variare, modo hanc, modo illam opinionem probabilem de eadem re sequendo?

35 **R**espondetur breviter: Id quidem licere, quando res manet integra, ut ex variatione opinionis nulla lex violata maneat: Non vero licere, quando res non manet integra, sed ex variatione opinionis necessariò aliqua lex violata manet. Exemplis hoc capies. Sint rationes utrumque probabiles, aliquod vectigal esse justum, & esse injustum. Potest Titius sequendo opinionem probabilem, esse injustum, illud defraudare, maxime cum juvetur à possessione rei suæ: postea autem

mutatâ opinione, esse justum, posset illud tributum emere & ipsemet exigere: Quia adhuc manet ei integrum, ut si demonstraretur tributum fuisse justum, ipse antea defraudatum restituere possit. At contra, sunt opiniones utrinque probabiles, voventem posse, & non posse propriâ autoritate votum in aliud opus æquale commutare: Jam si Titius vovit jejunium in hac vigilia B. V. & sequendo illam sententiam, quod possit, commutasset in eleemosynam æqualiter Deo gratam assistamam, sicque jejunium omittat: non poterit postea sequendo aliam sententiam quod non potuerit sic commutare. Etiam omittere eleemosynam: Quia sic votum nullo modo servabitur, saperetque fraudem & illusionem: Ita Bardi. cit. c. 14. Latius & aliter explicat Thomas Tamburin. l. 1. in Decal. c. 3. §. 5. quem, si placet, vide.

ASSERTIO VII.

Licitum est in conscientia & operatione sequi opinionem verè probabilem intrinsecè, non item extrinsecè tantum ex sola autoritate extrinsecâ, absque ulla saltem presumpta probabilitate intrinsecâ. Communis, & in his terminis certissima doctrina.

§. I.

Licitum est sequi opinionem verè probabilem intrinsecè. In hoc consentiunt omnes: & Ratio est: Quia quidquid rectè & prudenter creditur licitum, etiam licitè fit: quandoquidem rectum & prudens judicium sequens nemo peccet: atqui opinio

opinio verè probabilis intrinsecè, nixa scilicet motivo rationabili, etsi incerto speculativè, rectè & prudenter judicat aliquid esse licitum: & conscientia inde formata est verus actus prudentiæ: etsi enim unà cum suo motivo maneat incerta speculativè, est tamen certa practicè: ut *supra num. 31 & 32.* explicatum est: Neque verò ad virtutem prudentiæ requiritur, ut in regulando semper vera & certa speculativè ex parte objecti, cum rebus plerisque moralibus ob innumeras circumstantias particulares vix unquam possit haberi veritas & certitudo speculativa: sed sufficit, quòd sit vera & certa practicè ex parte motivi rationabilis ac probabilis: alioquin vix unquam haberemus quietam conscientiam: Ergo *licitum est in conscientia & operatione sequi opinionem vere probabilem intrinsecè saltem.* Nosti jam opinionem probabilem vulgò dici illam, *quæ nititur ratione ad ejus momenti,* (& sic vocatur probabilis intrinsecè) *vel auctoritate gravi,* & sic vocatur probabilis extrinsecè. Jam verò prætermisissis variis de vera intrinsecè probabilitate opinionis opinionibus, ex mente P. Marchant *supra citati* accipe.

37 Opinio verè probabilis intrinsecè est, *quæ principis legis divine naturalis ac positivæ, atque in his fundatis justis legibus humanis conformis est, vel non repugnat.* Ratio est: Quia omnis opinio practica, ad hoc, ut censeatur probabilis practica in ordine ad operandum, necessariò debet apparere conformis vel saltem non dissona regulæ

mensuræ actionum humanarum; ut patet ex terminis: atqui omnis & sola mensura ac regula extrinseca actionum humanarum est lex divina naturalis ac positiva, atque in his fundatæ justæ leges humanæ, Ecclesiasticæ, Politicæ: ergo omnis & sola his conformis vel non repugnans opinio censeri debet verè, intrinsecè ac practicè probabilis, eoque probabilior, quò magis conformis & minus dissona: minus verò probabilis, quò minus conformis, magisque dissona: omninò autem improbabilis, si omninò dissona appareat, vel repugnans dictis legibus. Opinioni ergo verè probabilis conditiones & signa potissima sunt: si sit conformis, vel non dissona. 1. Juri divino innato, scripto, tradito, ob rationem datam. 2. Sacræ Scripturæ. Nam, *quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Et omnis Scriptura legem divinam aut significat, aut declarat, aut exemplis demonstrat. 3. Actionibus Christi humanis ordinariis. Quia ipse est via, veritas & vita. 4. Sensu Ecclesiæ & Conciliorum. Ipsa enim est *Columna veritatis.* 5. Doctrinæ SS. Patrum: *Qui sicut splendor firmamenti ad justitiam erudiunt multos.* 6. Doctrinæ Theologorum in Ecclesia communiter auctoritatem sortitæ.

§. II.

Non licet sequi opinionem extrinsecè tantum probabilem, &c. Hoc volumus dicere, Auctoritas quorumlibet Doctorum se sola formaliter non fundat opinionem probabilem practicè, sed solum vel concomitanter, vel præsumpti-

38

ve. Navarr. *Man. c. 27. n. 289.* Azorius *tom. 1. l. 1. c. 16.* Arriaga *de Act. Hum. disp. 24. sect. 3.* Casp. *de Consc. disp. 3. sect. 1.* Marchant *cit. Tit. 9. 4.* Bardi *cit. c. 2. alii communiter.* Sumi potest ex utroque jure *c. Nicana synodus d. 32.* Sententia Paphnutii præponitur sententiæ plurimorum in eodem Concilio intervenientium. *Et l. penult. C. de veteri jure enucleando.* inquit Justinianus. *Sed neq. ex multitudine Auctorum, quod melius & æquius est, judicatore: cum possit unius fors & deterioris sententia multos & majores aliquando parte superare.* Hæc ibi Imp. Et sanè experientia constat, multos alioquin doctos alicui opinioni subscribere non alio ductos motivo, nisi quia alii sic senserunt: unde tot opiniones olim à Sapien- tibus etiã receptæ. postea, rationibus ponderatè judicatæ sunt improbabilis, ac etiã falsæ. Ergo &c. *Ratio à priori & fundamentalis est;* Quia nulla opinio potest censeri verè & practicè probabilis, nisi appareat conformis vel non repugnans rectæ rationi, vel legi, præsertim divinæ sed ex sola auctoritate Doctorum quorumlibet formaliter non apparet conformitas ulla opinionis ad rectam rationem vel legem, nisi hæc alium sciat, vel supponatur: ergo sola auctoritas quorumlibet Doctorum non fundat opinionem practicè probabilem *formaliter*: sed solùm vel *comitanter* simul cum rationibus ab ipsis allatis quas quis examinavit, atque probabiles seu rationi rectæ vel legi conformes esse judicavit, auctoritas enim Doctorum adjuncta rationi, multa habet

habet energiam, ad firmandam opinionem & conscientiam probabilem: vel *presumptivè*; quia cum de veritate vel falsitate non constat, ipsa auctoritas Doctorum facit presumptionem pro probabilitate: quia præsumere debemus tot graves Auctores non esse hallucinatos, sed rationes melius penetrasse, quam nos capiamus. Atque hæc ratione, *presumptivè* nimirum, Aristoteles definivit 1. Top. 1. *Probabilia sunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel spectatissimis.*

§. III.

Opinio communis cuilibet tuto sequenda in praxi.

Verum est: Quia auctoritas multorum Doctorum reddit opinionem probabilem, 39
 ideoque tuto sequendam in praxi, *presumptivè*, ut jam explicatum est. Unde neque ordinariè tenetur quis sequens opinionem Sapientum per se examinare opinionis rationes, sed sufficit præsumere illos non levi fundamento & ratione niti. Dico *ordinariè*. Nam si viro docto occurrat aliqua ratio in contrarium, quam advertit cognitam vel examinatam non fuisse ab aliis Doctoribus, non poterit prudenter statim sequi illorum opinionem in operatione, sed veritas ulterius inquirenda erit, conferendo rationem suam cum rationibus aliorum, aut ipsis Doctoribus, ut ex communi notat Bardi *cit. discept. 3. c. 2.* Cæterum *opinio communis* tuto in praxi sequenda censeri debet, non quæ
 D 2 plu

à pluribus solo numero, sed quæ à probatoribus
 numero competenti, arbitrio boni viri, ex pro-
 fesso defenditur. Ut si sex vel septem Doctores
 graves aliquam opinionem ex instituto doceant
 Navarr. cit. c. 27. num. 289. Sanchez l. 1. Mo-
 ral. c. 9. alii apud Bardi cit. c. 3. Imò quinque
 sufficere, ait Filliucius *Tractatione. 21. c. 4. num.*
141. Unde quando duæ oppositæ opiniones
 probatis & classicis Auctoribus defenduntur no-
 mero competenti, ita ut quælibet habeat sex vel
 septem Patronos graves, utraque opinio re-
 ctè dicetur *communis*, ut notant DD. citati. Sic
 contingit de censu germanico licito, vel illicito; de
 attentione in Horis: de circumstantiis aggravan-
 tibus tantum confitendis, vel non confitendis, &
similibus. Poterit ergo aliquis, cui non occurrat
 efficax ratio in oppositum, utramlibet tutò sequi.
 Denique pauciores quinque, vel quatuor (præ-
 fertim unus aut alter tantum) contra commu-
 nem aliorum sententiam, per se loquendo, & ra-
 tione solius authoritatis suæ, non reddunt opi-
 nionem probabilem *presumptivè*: Quia leve cen-
 seri debet fundamentum authoritas unius vel al-
 terius, quando communis aliorum consensus est
 in contrarium. Ex communi Layman hinc c. 5. §. 2.
num. 6. Dico autem *per se*, aliter mox
 intelliges.

§. IV.

*A communi Opinione in praxi non est
recedendum.*

Verum est, *ceteris paribus*, quando quis so-
lam auctoritatem Doctorum pro motivo
præsumptivè opinandi habet, & aliunde non est
motivam vel ratio recedendi. Idque ordinariè
consultum, non tamen necessarium est. Etenim
vir doctus licitè potest recedere à communi alio-
rum sententia, inspectis & diligenter considera-
tis, ac solutis ejus fundamentis, & amplecti opi-
nionem singularem, quæ sibi non levi motivo
probabilis videtur. Alioquin non licuisset Recen-
tioribus toties recedere ab opinionibus commu-
nibus Antiquorum. Ut contra Angelum, Sylvest,
& alios docent Sanchez. *cit. c. 9. n. 4.* Vasq. *disp.*
66. c. 4. Azor. *tom. 1. l. 2. c. 17. q. 6.* Laym. *cit. n.*
6. Nec obstat, quòd opposita sententia communis
Doctorum censeatur, & sit probabilior; quia inter
oppositas opiniones probabiles etiam minùs pro-
babilem tutò sequi possumus, ut *assert. seq. vi-*
debitur. Quinimò, si Doctor gravis etiam unicus,
rationes & argumenta communis opinionis suffi-
cienter diluat; ac insuper novas rationes, decreta,
aliave motiva ab aliis Doctoribus non animad-
versa afferat, tunc omninò reddet opinionem su-
am singularem probabilem quibusvis, & tutò se-
quendam in praxi. Uti notat Vasq. & concedit
noster P. Marchant. ll. cc. Et hinc explicanda
venit

Quæstio incidens.

*Qualiter Auctoritas unius Auctoris reddat
opinionem probabilem præsumptivè.*

¶ **R**espondetur. Auctoritas unius Doctoris, quæ
noscitur verè doctus & excellens in arte sua
gravis & maturus, probus & timoratus; si res
ex professo tractet, firmamque rationem afferat,
nec appareat contra ipsum aliquid convincens,
etiamsi doceat contra communem sententiam &
innumeros alios, reddit opinionem suam singu-
larem probabilem simpliciter, ut etiam vir do-
ctus tutò sequi possit, quamdiu non apparet ali-
quid convincens in oppositum: indoctus vero
& simplex licitè sequitur opinionem singularem
unius periti & probi Doctoris, quamvis alii
communiter oppositum tenere, nec rationes
oppositum solvere sciat: Quia nimirum aucto-
ritas viri docti & probi est sufficiens motivum
homini illiterato & simplici ad formandum pro-
pensum judicium: præsumere enim potest, Aucto-
ritatem illum esse ejusmodi doctrinæ, qui rationem
utrinque meliùs penetrarit, quàm ipse possit:
etiam si sit inferior, quia probitas, qui non temerè & sine ratione
opinionem effutiat: maximè, si sit Superior, con-
fessarius, præceptor, quem scio debere mei curam
gerere. Semper enim discipulus licitè & tutò se-
quitur opinionem sui Magistri in scholis tradi-
tam, quem peritum & timoratum virum judicat.
Quin etiam in casu, quo quis in re quapiam non
potest investigare veritatem, & tamen necessariè

ad operandum resolvere se debet in alterutram partem, poterit in praxi securè sequi opinionem illam, quam meminit, se in aliquo probato & classico Authore legisse, vel à viro docto & probo audivisse, modò non constet evidenter esse falsam vel improbabilem. Uti notat Suarez *hic tom. 5. disp. 40. sect. 5.* Sanchez, Vasq. Azor. Laym. *suprà allegati.*

ASSERTIO. VIII.

Inter opiniones diversas & oppositas de eadem re, quarum qualibet est verè probabilis, per se loquendo, & quantum est de honestate actionis, licitè quilibet potest sequi quamlibet; etiam minùs probabilem, & minùs tutam; etiam contra propriam opinionem probabiliorem vel tutiorem visam; & quidem aliquando etiam debet, præsertim Subditus & Confessarius in iudicio sacramentali. Hæc etiam adhuc est communior, & tuta.

§. I.

Opiniones oppositas de eadem re dari nimis notum est: v. g. censum germanicum esse licitum, & non esse licitum. Et quamvis utraque opinio speculativè non possit esse vera, sed altera necessariò falsa sit: sic enim sunt contradictoriæ: potest tamen utraque esse probabilis & vera practice: sic enim non sunt contradictoriæ, contradictoria enim absolute affirmant, & negant idem de eodè: at opiniones probabiles oppositæ affirmant, & negant idem de eodem non absolute & secundum eandem rationem, sed modaliter, nim: probabiliter

& secundum diversam rationem, utpote sub
 versis motivis rationabilibus proposito. v.g. Con
 sum germanicum esse illicitum, quia usuram
 pit & à gravibus Doctoribus reprobatur: con
 tra non esse illicitum, quia per modum censûs
 multiplicari potest, & à gravibus etiam doctoribus
 probatur. Porrò opiniones illæ oppositæ quæ
 que sunt æqualiter probabiles & tutæ, quando
 verò una alterâ probabilior vel tutior, aut min
 probabilis, vel minùs tuta. Opinio probabilior
 est, quæ apparet niti rationibus firmitioribus, id est
 rectæ rationi vel legi conformioribus, aut auth
 ritate graviori: minùs probabilis, quæ minori
 ratione vel authoritate fulcitur. Opinio tutior
 dicitur, quæ sequentem in operatione magis rem
 vet à peccato, vel peccandi periculo: minùs
 tuta, quæ magis videtur accedere ad peccatum,
 peccandi periculum. Potestque contingere, qu
 opinio probabilior sit minùs tuta, & tutior mi
 probabilis. v.g. Si bonâ fide possides rem alienam
 & postea suborto dubio hæsites, an sit alterius
 probabilior, imò in praxi certa est sententia, po
 te illam licitè retinere, ex illo principio: *In dubio
 melior est conditio possidentis*; attamen est mi
 nùs tuta. Econtrà longè tutior est opinio: debe
 te illam restituere, saltem pro rata dubii: sed
 minùs probabilis, cum nullus debeat spoliari pos
 sessione sua in re dubiâ, donec evincatur. *Rati
 pater*: Quia illa sententia est tutior, quæ magis
 removet à peccato: sed hæc posterior sententia
debere restitui, sine dubio magis removet à pe
 cato

eato: restituens enim excludit omne peccatum
 tam materialiter, quàm formaliter, & quidem cer-
 titudine omnimodâ, & metaphysicâ, impossibile
 enim est restituendo peccare: At verò non resti-
 tuens secundùm sententiam probabiliorem, ex-
 cludit peccatum solum formaliter, non materiali-
 ter, cum reverâ possit esse res alterius; & id qui-
 dem solum secundùm certitudinem moralem: ut
 patet: ergo &c. *Afferimus* itaque, inter opiniones
 oppositas verè probabiles & tutas *Licetum esse se-
 qui quamlibet*. Ubi pro certis habeto. I. Licetum
 & laudabile est sequi opinionem & probabilio-
 rem, tutiorem v. g. *Censum germanicum esse il-
 licetum*. II. Æquè licitū & laudabile est sequi opi-
 nionem tutiorem, licet minus probabilem; v. g.
*rem dubiè alienam restituendam; commisso pecca-
 to mortali statim confitendum, vel contritionem e-
 licendam*. III. Licetum æquè omnibus, etsi non ita
 laudabile sit, sequi opinionem probabiliorem, sed
 minus tutam, ut in exemplis allatis, *rem dubiam
 retineri posse, patrato peccato non statim debere
 confiteri, &c.* IV. Licetum etiam esse debet inter
 opiniones æquè probabiles & tutas sequi quamli-
 bet, sive quæstio sit de jure, sive de facto. v. g. *Rem
 inventam, cujus Dominus invincibiliter ignoratur
 nec compariturus aliquando speratur, posse, vel non
 posse retineri*; Quia rationes utrinque probabiles
 æquè inclinant intellectum ad assentiendum pru-
 denter uni & alteri parti. Uti contra alios docet
 Tamburin. cit. l. I. c. 3. §. 3. n. 11. Magis contro-
 versa sunt, quæ porro *asserimus*.

D 5

§. II.

42 **E**tiam minus probabilem, & minus tutam
 g. Censum germanicum esse licitum. Cir-
 cumstantias aggravantes tantum, non esse con-
 tendas. Ita contra Gerson. Henric. Anton. Gabrie-
 Major. Cordubam, Armil. Conrad. Sotum, & alios
 quos novissime late citat & sequitur Candidus Ph-
 laletus lib. de opinionum praxi c. 5. Docet modus
 communis Doctorum. Navarrus in c. Si quis au-
 tem. d. 7. De Penitentia. Sanchez. Vasq. Layman
 supra citati. Tanner. tom. 2. disp. 2. q. 4. dub.
 Et quinquaginta duos citans Pasqualigus Decisio-
 num Moralium Decis. 5. num. 3. alii apud Fran-
 Bardi hic discept. 4. c. 10. Ratio sumitur ex dicto
 Quia quilibet potest prudenter sequi opinionem
 vere probabilem, quæ scilicet nixa ratione alicuius
 momenti vel auctoritate gravi non est aliena à ra-
 tione: vere tutam, quæ nimirum excludit
 verum peccandi periculum: atqui opinio etiam
 minus probabilis & minus tuta, est & manet vere
 probabilis & tuta, nihil obstante, quòd alia opinio
 opposita sit, vel appareat probabilior ac tutior
 quia major illa probabilitas & securitas oppositæ
 sententiæ non destruit probabilitatem & securita-
 tem, quamvis minorem, opinionis alterius, quæ
 maneat vere probabilis & tuta. Sicut major boni-
 tas unius actus virginitatis v. g. non destruit mi-
 norem bonitatem alterius actus conjugalis; qui
 sit & maneat vere bonus & tutus amplectendus
 ergo, &c. Adde: quòd alia opinio appareat pro-
 bilior, sæpe esse apparens tantum, vel ex subtilitate

te vel pompâ Doctorum asserentium. Et sæpè, quæ apparent minùs probabilia, sunt magis vera, & contra verum est illud: *Multa falsa sunt probabiliora veris.* Est sanè consilii & perfectionis in actionibus moralibus sequi semper id, quod optimum atque tutissimum videtur, non tamen id est præcepti vel obligationis, sed sufficit sequi, quod est verè bonum & tutum: alioquin consilium non differet à præcepto: & nimis gravis obligatio homini operaturo incumberet. Non ergo hic locum habet illud: *In dubiis tutior pars eligenda.* Et *Oportet tenere certū, & dimittere, quod incertum est:* Quia licèt hic intellectus maneat dubius & incertus speculativè de veritate vel falsitate hujus opinionis, non tamen manet dubius, sed omninò certus est de ejus probabilitate, atque practicè certò se resolvit, licere sic operari conformiter ad opinionem verè probabilem & tutam, etiamsi minùs probabilem & tutam, quàm ejus opposita.

§. III.

Etiam contra propriam opinionem probabiliorem & tutiorem visam. Adde etiamsi rationem insolubilem pro ea se habere credat; v. g. Vir doctus pro se habet opinionem, quàm ex principiis intrinsecis, non tantùm probabiliorem, sed etiam omninò veram judicat, utpote in recitandis Horis requiri devotionem, & attentionem internam: nihilominùs in praxi poterit sequi oppositam sententiam, quàm ipse non modò minùs probabilem, verùm etiam speculativè falsam arbitratur. *Vasq. Azor. Sanchez. Tanker. alii citati*

Ratio

44

Ratio est: Quia cum hoc, quod suam sententiam
 probabiliorem vel omninò veram, atque opposi-
 tam falsam iudicet speculative & ex principiis in-
 trinsecis seu rationibus, quæ ipsi apparent inso-
 lutes, adhuc stat, quòd oppositam sententiam alio-
 rum Auctorum, extrinsecè saltem censeat ve-
 probabilem practicè, & tutò sequendam in
 xi, suasque rationes ab aliis esse solubiles vel sol-
 tas, etsi ipsi solutio non occurrat. Nec valet
jectio: Nullus licitè potest agere id, quod probabi-
 liter putat esse illicitum: sed sequens opinione
 minùs probabilem & tutam, præsertim com-
 propriam magis probabilem & tutam, æstimatam,
 tam, probabiliter, imò probabiliùs putat esse illic-
 tum id, quod agit: Ergo &c. Resp. *distinguen-*
Majorem. Nullus potest agere id, quod putat
 illicitum practicè: *concedo M.* Quod putat
 illicitum speculative tantùm, *nego M. & similis*
distinctionem consequentiam. Quamvis enim
 lis juxta suam sententiam probabiliorem, specu-
 lativè iudicet oppositum esse illicitum: v. g. vo-
 luntariè distrahi in Horis: quia tamen etiam
 oppositam sententiam censeat verè esse probabilem
 inde practicè certò se resolvit, licitum esse sic op-
 rari hic & nunc, & nullo modo illicitum, quod
 valde notandum est. Unde rectè inferunt Doctores
 citati, quòd vir doctus alteri consilium petenti,
 consulere possit, non tantùm ex propria opinione,
 ne, quam ipse ut probabiliorem, & tutiorem tenet
 sed etiam ex opposita probabili aliorum sententia
 Addit Laym. *cit. §. 2. num. 9.* Etiam si Doctores

Ille oppositam aliorum sententiam omninò improbabilem vel falsam iudicet, eamque ipse in praxi sequi non possit, posse tamen consilium petenti significare, talem opinionem ab aliquibus viris doctis & gravibus defendi, quam proinde ipsi sequi liceat: Cùm enim consulens in re dubia jus habeat se conformandi opinioni, quæ à viris doctis ut probabilis defenditur, præsumendo, quòd rationabili fundamento nitantur, non obstante, quòd alii contradicant, poterit doctus consultus hoc ipsum jus consulenti significare.

§. IV.

ET quandoque etiam debet, seu tenetur quis sequi opinionem minus probabilem vel minus tutam, etiam contra propriam, &c. ut supra. Ratio est: Quia quilibet tenetur satisfacere suæ obligationi, quando id sine peccato præstare potest: Sed potest contingere, quòd quis obligetur satisfacere suo officio non obstante opinione minus probabili & minus tutâ secundum ejus iudicium: ergo cùm talem opinionem sine peccato sequi possit, ut probatum est, etiam sequi tenetur. M. est certa. Minor constat maximè de Subdito & Confessario.

1. De Subdito.

Superiori præcipienti secundum sententiam verè probabilem ac tutam circa materiam præceptam, vel potestatem præcipiendi, omninò tenetur subditus obedire, etiam contra propriam opinionem speculativè quantumvis probabiliore

ac tutiorem visam, Communis & certa Doctrina
 Corduba *lib. 3. Question. 9. 4.* Valq. *cit. disp. 6.*
 6. Miranda *Man. Pralat. tom. 1. q. 26. a. 5.* Le
 man *cit. §. 2. n. 11.* ac multis citatis Franc. Bar
hic Discept. 4. c. 24. Ratio est: quia in materia
 dente sub potestatem Superioris, quidquid subdi
 tus licite agere potest, præcipiente Superiore, et
 am debet: sed quilibet potest agere secundum sen
 tentiam verè probabilem & tutam, etiam contra
 propriam sententiam probabiliorem ac tutiorem
 æstimatam, ut dictum est: ergo præcipiente Su
 periore, subditus etiam debet: dummodò illi
 lius sententia etiam appareat probabilis & tu
 Cum enim certum sit Superiorem posse præcipi
 re secundum sententiam sibi visam probabilem
 adeoque sit in possessione suæ potestatis obligat
 di subditum: subditus autem non certò, sed solum
 probabilius putet oppositum, v. g. materiam præ
 ceptam esse illicitam, aut potestatem Superio
 ris se ad hanc materiam non extendere; & certum
 per probabile impediri nequeat; subditus
 potest formare iudicium practice probabile, et
 dum certum, licere sibi non obedire, sed non ob
 stante suâ oppositâ opinione debet formare iud
 cium practicum seu conscientiam, quod hinc
 nunc & possit, & debeat obedire Superiori.
 quanta confusio foret in quolibet regimine,
 quilibet posset non obedire Superiori juxta op
 inionem suam sibi probabiliorem & tutiorem
 sam *speculative circa materiam præceptam,*
potestatem præcipiendi? Secus est, si subditus

beret opinionem vel potius conscientiam oppositam probabilem *practice circa ipsam obligationem*, quâ rationabiliter judicaret se hîc & nunc non obligari præcepto Superioris, saltem per modum Epikiæ, qualis etiam in legibus divinis, multò magis humanis locum habet: poterit ergo tunc huic suæ opinioni se conformare, & non obedire.

II. De Confessario Judice.

Confessarius in *Judicio sacramentali*, etiam contra propriam opinionem sibi magis probabilem & tutam visam, tenetur se conformare opinioni probabili & tutæ Pœnitentis, quæ scilicet, cum bona fide nititur ratione alicujus momenti, vel autoritate gravi, talémque opinionem secutum, vel sequi volentem; ut si Pœnitens opinetur probabiliter: *Censam germanicam esse licitam: non requiri internam attentionem in Horis: Circumstantias aggravantes tantum non esse necessario explicandas in confessione, &c.* Et si Confessarius oppositam sententiam omninò præferat, tamen potest, & tenetur ipsum absolvere. Quòd possit, docet communissima contra Adrianum. Quòd etiam teneatur, est etiam communis & certa sententia Navarri *Man. c. 26. n. 4. Et c. Si quis autem. d. 7. de pœnit. num. 54.* Suar. Sanch. Vasq. *aliorum cum Laym. sape cit. c. 5. §. 2. n. 10.* Bardi *cit. discept. 4. cap. 21. n. 5.* Ratio est: Quia cujuslibet Judicis officium & obligatio est, ferre sententiam secundum allegata & probata ab actoribus & defensoribus: atqui in hoc judicio sacra-

47

sacramentalis solus ipse pœnitens est accusator
 advocatus, & testis, tam pro se, quàm contra se
 ergo si pœnitens allegat opinionem verè probabi-
 lem & tutam pro se & operatione suâ, tenebitur
 se ei conformare, & juxta illam, sententiam ferre
 etiam contra propriam opinionem verioris
 sam Confessarius, formando judicium practicum
 quòd Pœnitentem, oppositam opinionem secutus
 tanquam existentem in bona fide ac bono statu
 ac proinde rectè dispositum, eum nemo sequendus
 opinionem verè probabilem peccet, & maxime
 auditâ jam confessione, & possit, & debeat absol-
 vere. Ineptè proinde agunt Confessarii illi, qui
 non audent, contra suam opinionem absol-
 vere, mittunt Pœnitentes ad alium Confessarium
 qui sit ejusdem cum Pœnitente opinionis. Si enim
 alter poterit absolvere, cur non etiam tu possis
 aut cur tua speculativa persuasio Pœnitenti in
 tam gravi obesse debeat? DICES: Confessarius
 est verus & legitimus superior & judex Pœnitentis,
 illiusque est, de quantitate, qualitate & modo
 peccati judicare, absolvere, condemnare: sed si
 dicitur contra propriam opinionem tenetur obedire
 re superiori: ergo, &c. Resp. Confessarium non
 esse Pœnitentis Superiorem absolute & simpli-
 ter, sicut alius Superior Ecclesiasticus vel Civilis
 sed solum limitatè & respectivè in ordine ad pe-
 cata ab ipso ad tribunal pœnitentiæ allata, seu quò-
 tenus ei Pœnitens se submittit in ordine ad ju-
 dicium sacramentale, ut de peccatis suis judicetur
 secundum allegata & probata. Pœnitens autem

peccat sequendo opinionem verè probabilem; quæ à Doctoribus probabiliter defenditur: nec consequenter tenetur Confessario subijcere opiniones suas probabiles, neque quoad hoc ei Confessarius tanquam subdito quidquam præcipere potest.

III. De Confessario Doctore.

Confessarius verò ut Doctor, Pastor, & Me-⁴⁸
dicus spiritualis Pœnitentis in consiliis dan-
dis de futuro, inter opiniones oppositas probabi-
les, debet semper illam consulere, quæ utilitati
spirituali Pœnitentis magis deservit, etiamsi con-
tra suam propriam opinionem. *Ratio ex dictis*
patet. E.g. Videt Confessarius Pœnitentem esse in-
quietum & anxium in lectione Horarum, verba,
versus, Horas, itidem repetere: Item in confessio-
nibus repetendis & multiplicandis, omnibus re-
censendis & enumerandis, numeris, circumstantiis
&c. Tali consulere debet opiniones Doctorum
laxiores, dummodò verè probabiles censeat: *Non*
saltem sub mortali, requiri attentionem internam;
Horas non physice, sed moraliter integre legendas,
&c. sola mortalia esse confitenda: circumstantias
aggravantes tantum non esse necessario explican-
das: Quando non certo constat, ut quasi jurare
possit, defectum fuisse in præterita confessione, con-
fessionem non esse repetendam, &c. At contra: ad-
vertit Confessarius, Pœnitentem ex opinionibus
laxioribus, et si visis probabilibus, sensim decli-
nare in libertates noxias & pericula peccatorum,

tenetur ei inculca e opiniones oppositas strictiores & magis tutas: imò aliquando etiam præcipere. Quia reverà tunc aliæ opiniones laxiores respectu hujus subjecti & ratione periculi imminentis cessant esse practicè probabiles & tutæ. Ut videat Confessarius, Pœnitentem super lectione Horarum, vel confessione peccatorum esse minem planè incurium, sine omni affectu, emendatione, tenetur ei inculcare, & si opus videat, præcipere opiniones supra dictis oppositiores. Similiter etsi fortè probabile sit, mulierem, ut placeat viro suo, uti posse profano ornato moderno, & nuditate circa collum & clus, & juxta hanc opinionem confidentem abbi vere debeat Confessarius, si tamen is adverteat eum ornatum fore causam ruinæ, vel proximi periculum peccati proprii vel alieni in futurum debet consulere, imò & præcipere, ut abstineat tali ornatu & nuditate, unde signanter supra sita fuit

IV. Assertionis Limitatio.

- 49 **P**er se loquendo: hoc est, si aliunde nihil ostet, *Licitum est sequi opinionem quamlibet probabilem ex oppositis.* Per accidens multa obstat possunt. I. Obstat error proprius. Ut si quis opinionem verè quidem in se probabilem, apparet se tamen omninò improbabilem & falsam putet, utique non poterit illam sequi in praxi. II. Obstat periculum peccati per accidens adjunctum opinioni quantumvis de se probabili & honesto

v.g. Probabilis & vera est opinio, posse te juxta morem patriæ foeminas, præsertim cognatas, osculo excipere: posse Confessarium cum foeminis spiritualis instructionis vel consolationis gratiâ, familiarius conversari (alia exempla habes immediatè *num. præcedenti*) Quòd si tamen ex hujusmodi actione experiatur quis se labi, vel graviter tentari, tenebitur omninò abstinere, etsi opinio de se probabilis, & actio secundum se licita sit: prævalet hæc sententia Sapientis: *Qui amat periculum, peribit in illo.* III. Obstat possessio alterius partis, quæ omninò enervat probabilitatem oppositam. Quantumvis enim probabile sit, rem ab altero possessam esse tuam, non tamen eam licitè tibi vindicare, vel occultè compensare potes, quin nec iudex tibi adjudicare potest, donec tuam esse certò evincas. Idque semper verum esse credo, si ve quæstio de facto sit, sive de jure. v.g. Sunt rationes & opiniones utrinque probabiles, quòd legatum ex testamento minus solemni sit validum, & invalidum: siquidem rem legatam jam bonâ fide possides, licitè retines; quia juvat te possessio: at ab hærede possidente non vales licitè auferre vel occultè compensare; quia possessio juvat ipsum, quamvis oppositum opinentur Card. de Lugo, & Jo. Sanchez apud Tamburin. *in Decal. l. 1. c. 3. §. 3. n. 26.* qui tamen non approbat, & meritò: plura de hoc audies cap. sequenti. IV. Obstat etiam officium vel pactum, ut non possis sequi opinionem quamlibet probabilem, sed cogaris sequi vel minus probabilem, ut de Subdito & Confessario

jam audivisti num. 46. & 47. aut certio rem, ut Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, do-
bit assertio sequens. Interim occurit hic

Quæstio incidens notabilis.

*An, quando fas est sequi aliquam opinionem
probabilem in vita, etiam liceat sequi
articulo mortis?*

50 **A**ffirmativam docent Joan. Sanch. in *Solu-
disp. 19. num. 8.* Cardinal. de Lugo de *pen-
disp. 7. Sect. 13. n. 273. & 275.* Antonius à Spi-
ritu Sancto in *Directorio Confessarior. p. 1. tit.
disp. 3. Sect. 8.* apud non dissentientes Dian. *p. 2.
13. resol. 9.* & Gobat. *tr. 1. Clypei Judic. Clem.
Sect. 10. n. 162.* Adèd ut neque in articulo mor-
adigendi sint homines ad sequendas sententias
gestutas, vel magis probabiles, quamvis sic
fulendum sit. *Ratio est:* quia opinio. quæ de
cato, & salute securam reddit conscientiam
operandum in vita, tutam quoque reddere de-
in articulo mortis; cum in utroque tempo-
æqualiter constringatur homo vitare peccat-
alioquin sequeretur, quòd homines in articulo
mortis deberent confiteri, se per decursum
citra necessitatem in operando fuisse secutos
quas Sententias minus probabiles, vel minus
tas, deberentque facere tunc restitutiones, sol-
nes, & ultimas voluntates ex norma tutiorum
probabiliorum sententiarum tantum, quod
contra omnem praxim, & usum, & Pœnitentiarum
& Confessariorum. Quare Antonius à Spi-
ba

loco cit. securum reddit Pœnitentem in articulo mortis, qui cum sola attritione cognita suscipit Sacramentum Pœnitentæ.

Contrariam tamen negativam sine dubio magis piè, & tutè cum aliis docet Sanch. l. 2. *Moral.* c. 1. n. 6. Nam eo articulo mortis, & aditu æternitatis omninò Charitas DEI, & sui ipsius exigere videtur, ambulare viâ, quoad potest, securiori. Idque maximè si agatur de necessariis ad salutem necessitate medii, v.g. de dolore requisito ad absolutionem validam: quia, licet opinionis probabilitas excuset de peccato formaliter, non tamen supplet necessaria necessitate medii. Quare placet iudicium Gobati *ibid.* num. 164. esse Confessariis omnibus modis suadendum Pœnitentibus, ut in eo articulo sequantur tutiorem ex opinionibus contrariis, saltem necessariis necessitate medii. Quòd si tamen Confessarius Pœnitenti etiam moribundo nullâ ratione, vel obtestatione persuadere possit, usum opinionis practicè tutioris, aut etiam probabilioris, ei non neget absolutionem, siquidem DD. tam communiter asserentes Confessarium debere sequi opinionem Pœnitentis verè probabilem, non excludunt, vel excipiunt articulum mortis.

A S S E R T I O IX.

Quando habetur & practicari potest sententia certa, vel probabilior practicè, nunquã licet sequi opinionè speculativè tantum, vel minus probabilem quoties agitur non de sola honestate actionis

nis respectu operantis, sed etiam de valore vel efficacia actionis ad aliquem effectum dubium in periculo peccati vel gravis mali, idque saltem pacti alicujus impliciti tali officio vel exercitio nexi. Hanc nullibi sic legi: collegi tamen ex communi doctrina apud Layman. Marchant. Bar Tamburin. hîc,

EXPLICATIO.

51 **R**atio generalis est; quia quoties adest & prædicari potest in casu assertionis sententia certa vel probabilior practicè, opposita opinio practicè nec probabilis, nec tuta cenieri debet, simpliciter improbabilis & periculosa: atqui voluntariè relinquens sententiam certam & tutam nullâque urgente necessitate, sequens opinio practicè incertam ac periculosam, convincitur voluntariè exponere periculo peccati, & consequenter actu peccare; ergo, &c. Ubi nota differentiam hujus & præcedentis assertionis. Quia ipsa honestas actionis pendet directè à prædictamine rectæ rationis, rectè & licitè sequitur quamcunque opinionem verè probabilem & tutam, non obstante, quòd sit minus probabilis tuta, quàm alia opposita, si nil aliud obstat, *n. præc. 49.* annot. At verò valor vel efficacia respectu sui effectus, non pendet directè & principaliter à dictamine nostræ rationis, sed aliter ex propriis principiis, v.g. valor Sacramentorum ad causandam gratiam, ab institutione Christi per Ecclesiam traditâ: efficacia medicina

conferendam sanitatem, ex natura & qualitate rei applicata: æquitas iudicii, ex merito ciuitæ, &c. dependet: atque ad ejusmodi actus valide & cū effectu exercendos accedit distincta obligatio, Religionis, Charitatis, imò & justitiæ ex vi pacti saltē impliciti in tali officio vel exercitio suppositi: uri mox per exempla explicabimus: & ideo in ejusmodi exercendis actibus, non sufficit sequi quodcunque iudicium rationis nostræ, quomodo libet probabile visum, sed oportet sequi iudicium vel opinionem, quoad fieri potest, certiotem vel securiorem, ac certius excludentem periculum nullitatis cum peccato vel gravi damno proximi.

Antequam ad particularia descendamus, ob- f2
serua: opiniones aliæ dicuntur tantum speculativè probabiles, quæ nim: opinamur de re operabili secundum se, abstrahendo à circumstantiis quibusvis particularibus, atque sine immediato ordine ad operandum. Nim: generatim aliquid posse vel non posse esse, &c. Aliæ opiniones sunt probabiles practicè, quæ scil. probabiliter & cum sufficienti motivo opinamur de re operabili, cum immediato ordine ad operandum: utpote aliquid hic & nunc, in his circumstantiis licere vel non licere. Et possunt de eadem re esse opiniones probabiles speculativè, quæ tamen minimè sunt probabiles practicè, ut supponunt DD. communiter, & ratio clara est. Potest enim intellectus noster considerare objectum operabile secundum se præscindendo à circumstantiis, & sic judicare, esse licitum, vel rationi consentaneum: potest-

que illud rursus considerare ut hic immedia-
operabile in his circumstantiis & ob hanc,
illam circumstantiam judicare rationi dissenti-
neum, seu illicitum: ergo prius iudicium opin-
ativum fuit probabile tantum speculative, non pra-
ctice. Ex.g. Probabile est speculative, dari mater
parvitatem circa castitatem, quoad aliquos alpe-
ctus vel tactus impudicos, minime tamen est pra-
babile practice, imò certum: esse peccatum mo-
tale, saltem indirectè voluntarium, ob gravissim
& proximum periculum in materia tam pice.
Item esto probabile appareat venatori id, quòd
det ibi, esse feram, inde tamen non fit probabile
practice, quòd possit ejaculari in illud, ob pericu-
lum homicidii. Item sit probabile mulieri, virum
in bello esse occisum: inde tamen non fit probabile
practice, posse nubere alteri, quia adhuc pe-
sudet prius Matrimonium, &c. Idem videbis enu-
nare in sequentibus.

§. I.

De Ministro Sacramentorum.

53 **M**inister Sacramentorum, quoad essentia-
lia, si fieri potest, tenetur semper sententiam
certam vel tutiorem sequi. *Ita generaliter
communis DD.* Indicat D. Augustinus *lib. 1.
Baptismo*, contra Donatum dicens: *Graviter
quis peccaret in rebus ad salutem anime pertin-
entibus, eo solo, quòd certis incerta proponeret.*
apertè docet Scotus *in 4. d. 3. q. 2. num. 10.*
circa materiam & formam Sacramentorum

tres regulas præscibit. Si possibilitas adest, via
tutissima est eligenda, Si non adest possibilitas, via
tutissima proxima est tenenda, Cessante impossibili-
tate, caute supplendum est, quod impossibilitas pro-
hibebat. Hæc Scotus. Exemplum ab omnibus af-
fertur de Baptismo. Sententia certa & tutissima est
ex institutione & usu ac ordinatione Ecclesiæ ad
validè administrandum Baptismum, requiri hanc
materiam, scilicet *aquam naturalem*: & hanc
formam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii,
& Spiritus Sancti*. Nihilominus opiniones etiam
speculative probabiles sunt; etiam confici posse
in aqua rosacea, cerevisiâ, lixivio, carnis prodio,
&c. probabile enim est, hæc esse substantialiter
aqua: aut in hac forma: *Ego te baptizo in no-
mine Genitoris & Geniti & Spirati*: quia videtur
æquipollere formæ priori. Attamen quia hæc opi-
niones sunt mere speculative nihil adhuc dictan-
tes de operando hic & nunc: dicimus

1. *Tenetur sequi sententiam certam, &c.* Adeo 54
ut qui habitâ aquâ naturali, & cognitâ debitâ
formâ, baptizaret in aqua rosacea, vel cum illa alia
forma, peccaret mortaliter, gravissimè, & multi-
pliciter. 1. Contra Canonem & ordinationem Ec-
clesiæ, in re tam gravi sine dubio graviter obligan-
tem, contra quam nulla opinio potest esse practice
probabilis, ut omnes fatentur. 2. Contra Charita-
tem, proximum sine ratione exponendo tanto pe-
riculo salutis spiritualis. Communis DD. cum
Sanch. lib. 1. c. 9. n. 33. 3. Contra Justitiam, sal-
tem si sit Minister ex officio obligatus suis admi-
nistra-

nistrare Sacramenta, utique ex vi pacti officio
 annexi, certa, & non dubia. 4. Etiam per se & con-
 tra virtutem Religionis, uti contra Sanchez, &
 Vasq. & alios. verius docent cum aliis Suarez
 p. tom. 3. disp. 21. sect. 4. Filliuc. Tract. 21. c. 1.
 Layman. cit. c. 5. §. 3. Bardi Discept. 4. cap. 1.
 Ratio est: Quia omninò irrationabile videtur
 & virtuti Religionis directè repugnans, absque
 ulla causa necessitatis vel utilitatis, Sacramenta
 à Christo institutum ad salutem animarum expo-
 nere periculo nullitatis, seu ut invalidè, & sine
 effectu significato, falsò administraretur: Sed hoc fi-
 ret in proposito, ut patet: ergo, &c. Excipitur
 tamen Perez, & Joann. Sanch. apud Dian. cit.
 2. tr. 13. resol. 2. casum, quo Ministro quis mini-
 retur mortem, aut aliud grave damnum, nisi relin-
 sententiâ certâ, juxta probabilem tantùm con-
 ciat Sacramentum, v.g. Baptismi, in aqua rosacea
 dummodò in contemptum Sacramenti vel Re-
 gionis mortem non minaretur.

55 II. Si fieri potest, Semper enim supponitur
 Quando practicari potest sententia certa. Quan-
 ejus usus est in nostra potestate. Nisi necessitas
 aliud urgeat: quando verò sententia certa prac-
 cari nequit, & necessitas urget, utique recur-
 dum erit ad opiniones saltem speculativè proba-
 biles, & tentandum, quantum prudenter tenta-
 potest. Sic in casu extremæ necessitatis, si aliud
 nihil occurrat, nisi lixivium, cerevisia, &c. ad bap-
 zandum, formando conscientiam ita licere, pe-
 & debes ea adhibere baptizando puerum potissimum

materia incerta cum periculo nullitatis Sacramenti, quam puerum sine Baptismo relinquere certæ damnationi. Similiter si nullus occurrat, qui formam sciat, nisi Vetula balbutiens, potest & debet, quam potest, formam proferre: nec talis Baptismus, nisi sub conditione repetendus erit. Eâdem ratione dijudicandum erit, qualiter moribundus præsentè Parocho, contra certam sententiam, possit confiteri simplici Sacerdoti: si nimirum aliquid obstet ex parte Parochi, ut si videatur imprudens, indoctus, vel aliâ de causâ ei confiteri horreat Pœnitens, &c.

III. *Quoad essentialia.* scil. dependentia ab ipsa institutione Christi, Nam quoad jurisdictionem, vel aliud quid simile dependens à voluntate Ecclesiæ, licitè quis potest sequi opinionem verè probabilem, etsi minus certam. Ut si habens opinionem probabilem, quòd vi privilegii tui vel concessionis factæ à Papa vel Episcopo, possis absolvere à tali casu, vel censura: assistere tali matrimonio, potes absolvere vel assistere sine necessitate admonendi proximum de opinione contrariâ probabiliore. Quia quoties est probabilis opinio de similibus dependentibus ab Ecclesiæ potestate, ipsa ex consensu tacito & de præsentè ratihabitione supplet seu confert jurisdictionem certam: ut fusè docent DD. præsertim Sanchez l. 3. de Matrim. disp. 22. num. 65. & l. 1. in Decal. c. 9. n. 35, Suarez, Lessius, alii apud Tamburin. *sup. cit.* c. 3. §. 4. n. 2.

IV. *Minister revocatur, &c.* Pœnitens verò in usu

usu

usû passivo Sacramenti, quoad requisita ex parte
 suâ potest sequi opinionem minus probabilem
 & tutam: v.g. potest accedere cum attritione
 cognitâ, cum tamen probabilius, longè tutius
 sit, requiri contritionem, saltem æstimatam: ita
 potest omittere omnes circumstantias aggravantes
 tantum, ut jam concessimus suprâ *num. 4.*
 cum tamen haud dubiè longè probabilius & tutius
 sit, aliquas circumstantias aggravantes tantum
 necessariò esse explicandas (uti *hujus tractatus*
c. 3. sect. 4. ex communiori sententia docebimus)
 ad validam confessionem & absolutionem. Ratio
 disparitatis est: Quia Minister in administratione
 Sacramenti, quoad essentialia requisita ex parte
 suâ, scil. materiam, formam, & intentionem, non
 iam habet difficultatem practicandi sententiam
 certam, vel tutiorem, ut supponit resolutio nostra
 consequenter ad id rectè obligari potest etiam
 ex virtute Religionis ob reverentiam Sacramenti
 ut dictum est, *num. 53.* At verò Pœnitens quoad
 requisita ex parte sua, *dolorem, confessionem,* &c.
 maximam potest habere difficultatem, sequens
 semper certius & tutius, ad quod proinde non
 potest rationabiliter obligari: Neque ex virtute
 Religionis ob reverentiam Sacramenti: hæc enim
 non potest obligare cum tanto gravamine, junctis
 periculis deficiendi contra reverentiam Sacramenti;
 neque ex virtute Charitatis vel Justitiæ: patet:
 multò minus ex ordinatione Ecclesiæ pater
 Matris. Quinimò Concilium Tridentinum statuens
 ad Sacramentum Pœnitentiæ requiri Contritionem

tionem, vel saltem attritionem: & peccata in specie & numero necessariò esse confitenda, moraliter & practicè certam reddit sententiam, quòd sufficiat attritio cognita, & valde probabilem de circumstantiis aggravantibus tantum non necessariò confitendis.

§. II.

De Medico, Chyrurgò.

Medicus & Chyrurgus in medicinis applicandis tenentur sub mortali sequi sententias certas & securas, relictis incertis & dubiis: secundùm omnes: & quòd si certa curatio non occurrat, tenentur sectari opinionem probabiliorē, posthabitis minùs probabilibus; uti contra Azorium & alios nonnullos, docent communiter Doctores cum Navarro *Man. c. 25. n. 61.* Sanchez *l. 1. Moral. c. 9 num. 40.* Vasq. Bonacin. Laym alii apud Bard. *cit. c. 30.* Ratio est: Quia ultra obligationem generalem Charitatis, quā tenemur meliori seu efficaciori modo, quo possumus, auxilium ferre proximo graviter indigenti; hic etiam accedit obligatio justitiæ: cum enim æger vel læsus committit se curandum Medico vel Chyrurgo, & hic illius curam suscipit, intercedit inter eos pactum, saltem implicitum & virtualiter, de adhibendis remediis, quæ magis salutifera videntur, & hic & nunc præ manibus haberi possunt: ergo Medicus vel Chyrurgus peccat contra pactum, adeoque etiam contra justitiam, si omisso medio certo & securo, vel probabiliori, &

& securiori adhibeat medium minùs probabile incertum vel periculosum, cùm sic periculosum agatur de salute corporali proximi: gravissimum autem peccant, si solùm experiendi gratiâ, incerta & inexplorata medicamenta infirmis adhibeant. & ut quidam ait: *experimenta per mortes quæ rant.* ut notat Layman. *hic* §. 3. n. 15.

59 Quando ergo præstò est medicina parabilis quam constat, vel probabile est, posse mederi contra periculum mortis inferendæ, vel accelerandæ, occurrat autem & alia medicina, quam profuturam non ita probabile est: aut quamvis probabile sit posse mederi, non tamen sine periculo, ne sit mortifera, tenetur Medicus adhibere priorē medicinam tutam vel tutiorem ob rationem dubietatis. Quòd si verò ægrotus extremè laboret, certum, vel verosimillimum sit esse moriturum nisi aliquo remedio adjuvetur, & nihil aliud occurrat, poterit Medicus adhibere quodcunque remedium, etsi minùs securum vel dubium, ne forte mortem acceleret: dummodò certò non constet esse mortiferum, & probabilitas juvandi superet periculum nocendi, atque ipsius infirmi, vel consanguineorum consensus accedat: Quia cùm ex una parte vita infirmi jam desperata sit: ex altera autem parte aliqua spes sit vel probabilitas remedii: & adsit consensus aliquis in periculum illud accelerandæ mortis, prudenter & sine injuria agat Medicus adhibendo ejusmodi medium dubium & periculosum. Sanchez, Vasq. Laym. *cit.* *Communis.*

Judex in ferenda sententia inter partes litigan-
tes, in causis civilibus tenetur sequi opinionem
probabiliorē, jurique conformiorem, inspectis
allegationibus & probationibus, sive quæstio sit de
jure; sive de facto. Sylvest. Sotus. Vasq. Tanner.
alii cum Sanchez *cit. c. 9. num. 47.* Layman. *n.*
16. Bardi *c. 27.* Tamburin. *cit. c. 3. §. 4.* Ratio est:
Quia Judicis à Republica instituti officium, adeo-
que ex pacto tacito inito cum Republica obliga-
tio est, ferre sententiam secundum merita causæ,
& rectam rationem: atqui rectâ ratione per se
constat, quòd ea pars litigantium, quæ causam
suam in judicio, sive de jure, sive de facto, proba-
biliorem ostendit, secundum leges & rationes ma-
gis mereatur sententiam pro se, quàm contra se:
ergo Judex in ferenda sententia semper debet se-
qui opinionem probabiliorē, in favorem scilicet
illius partis, pro qua stat opinio probabilior.
Confirmatur. Alioquin sequerentur maxima in-
commoda in Republica. Facile enim Judex, affe-
ctu erga unam partem obnubilante intellectum,
judicaret probabilem esse opinionem ex parte
amici, cum reverà non esset. Et latâ sententiâ, qui-
libet se partem probabilem secutum fuisse facile
pretendere posset: Quod utinam non fieret! sed
gravissimo peccato, non tantum contra justitiam
legalem, sed etiam contra justitiam commutati-
vam: cum à Republica instituti Judices ad jus
dicendum, & cuilibet æqualiter tribuendum,
quod

quod suum est, ipsi iniquissimè lædant jus alterius, scilicet partis causam probabiliorem, & eo ipso plus juris habentis.

- ¶ Quod si utriusque partis litigantis causa, tam de jure, quam de facto, æquè probabilis sit: *Sententia, Sayrus & alii*, volunt in Judicis arbitrio positum esse, judicare causam, cui parti maluerit, sicut in arbitrio Collatoris beneficii est, quando concurrunt duo æquè digni. Verum mihi omnino non vera videtur opposita sententia, non esse in Judicis arbitrio totam causam adjudicare cui parti maluerit, sed debere concordare partes per transactionem, utpote dividendo rem controversam inter partes in re, vel in pretio &c. *Sanchius, Layman, Bardi, Tamburin. supra, alii apud ipsos.*
- Ratio est: Quia, juxta juris regulam in judicio non est habenda acceptio personarum: quis autem non videat, esse verissimam acceptionem personarum, & ab æquitate alienissimum, quando duæ partes æquale jus habent, & æquè probabilitate probant, Judicem justitiæ Ministrum, unum tantum adjudicare, & alteri totum abjudicare? *Argo, &c.* Confirmatur hoc ex propositione 26. inter damnatas ab Alexandro VII. *Quando litigantes pro se habent opiniones æquè probabiles, potest Index pecuniam accipere pro ferenda sententia favorem unius præ alio.* Atqui si tunc liberum esset Judici adjudicare causam, cui parti maluerit non videretur esse ratio, cur non possit accipere pecuniam pro eo favore exhibito uni præ alteri? certe ex justitia non debito: etsi enim Judex

justitia teneatur ferre sententiam justam, atq; pro ea ferenda tanquam pro re aliàs debitâ nihil accipere possit, certè tamen eo casu ex justitia non teneretur sententiam ferre pro uno potius, quàm pro altero: ergo relinqueretur locus favori indebito: cur ergo pro eo favore nihil accipere posset Judex? ergo supponit Pontifex id non esse licitum. Dixi: *si causa utrinque tam de jure, quàm de facto aequè probabilis sit*: Excipiendū enim semper est: *nisi altera pars litigans esset in possessione bonæ fidei*. Quia possessio pro possidente facit rationes præponderare, adeò ut non amplius maneant rationes utrinque æquè probabiles, sed melior evadat conditio possidentis. Dixi rursus: *in causis civilibus*: Nam in causis criminalibus, quando agitur de pœna infligenda, & maximè capitali, inter oppositas opiniones probabiles, semper sequenda est opinio favorabilis Reo, etiam si alioquin minùs probabilis videatur, juxta Regulam Juris Canon. II. in 6. *Quando jura partium non sunt clara, sed obscura, declinandum est in favorem Rei*: Et etiam Leges civiles præcipiunt, ut in pœnis accipiatur benignior interpretatio: testanturque, jura esse promptiora ad absolvendum, quàm ad condemnandum. Denique etiam excipiendæ sunt causæ favorabiles, causæ piæ, & maximè Religionem concernentes, juxta L. *Sunt persona. ff. de Relig. & sumpt. fun. Summa est ratio, quæ pro Religione facit*. Ut bene observat Gobat. tr. 1. *Clypei Clement. Judic. Seçt. 14. num.*

211.

THEOL. MORAL. PARS I.

F

§. IV.

De Consiliario & Advocato.

- 62 **C**onsilarii etiam in consiliis dandis tenentur sequi, quantum fieri potest, sententias certas vel probabiliores. Ex communiore Vasq. *opus* *Restitut. c. 6. §. 3.* Fran. Bardi *discept. 4. c. 1. alii.* Ratio est: Quia Consilarii in consiliis publicis de necessitatibus Principis, vel Reipublice, v.g. dum consultatur de tributo aliquo imponendo, sitne verâ necessitate justum, nec ne, habent per modum Judicum inter principem vel Reipublicam, & subditos tanquam partes litigantes ut consultivum judicium ferant; ergo sicut Judices inter partes litigantes, ita & Consilarii inter Principem & subditos, tenentur sequi sententiam certam, vel probabiliozem, in favorem scilicet illius partis, pro qua stat opinio probabilior: & gratius peccant contra justitiam, si ex affectu vel respectu humano, juxta sententiam minus probabilem consulant in favorem unius, vel alterius partis. Ratio omnino eadem, quæ de Judicibus incommoda est contrariis secutura multo magis ut consideranti patet. Cæterum in consiliis ea negotia externa Consilarii jam non habent per modum Judicum, sed merè Consultorum, ideoque Advocatorum conditionem suscipiunt.
- 63 **A**dvocatus autem in patrocinando partem non tenetur eligere partem seu causam probabiliozem, sed licitè suscipit defendendam causam minus probabilem vel dubiam, dummodo non manifestè iniquam, sed probabilem judicet.

causam adversariam probabiliorem, & facilius obtinendam arbitretur. Communis DD. Navarr.

c. 25. num. 28. Sanchez. l. 1. Mor. c. 9. num. 51.

Laym. cit. c. 5. §. 3. n. 17. Bard. c. 29. alii apud

ipsos. Ratio est: Quia quodcumque causa dubia

vel controversa est; cuius permittitur tueri seip-

suum, suamque partem, quamdiu potest; etsi causa

sua minus sit probabilis, dummodo verè proba-

bilis, & non manifestè iniqua appareat: & conse-

quenter etiam permittitur ei litem cum adver-

sario contestari; atque propositis iuribus ac ratio-

nibus suis, Judicis dirimentis sententiam postula-

re: atque juxta regulam Juris 68. *in 6. Potest quis*

per alium facere, quod potest facere per se ipsum:

ergo etiam Advocato licebit defendendam susci-

pere partis litigantis causam etiam minus proba-

bilem & dubiam; dummodo manifestè iniqua non

appareat, sed diligenter inspectâ ac compertâ cau-

sâ sibi propositâ æquitate, Clienti syncerè aperi-

at, quantam probabilitatem seu spem victoriæ

habeat: paratus quamprimum abstinere, si in pro-

gressu litis iniquitatem manifestè deprehenderit:

quo casu, si citra suam culpam causâ cadat, salariū

nihilominus jure merebitur. *Ex communi DD.*

vide Laym. l. cit.

Neque quoad hoc eadem est ratio de Judice & 64.
Advocato: Quia Advocati officium non consistit

in definienda vel decidenda controversia; vel

jure dicendo: sed ejus officii solummodo est unī

parti litiganti assistere, & Judici præsentare jura &

rationes pro sua parte, ut iis inspectis, postea Judex

videat, quid decernendum sit secundum jura. Et
 solet contingere, quod rationes, probationes, alle-
 gationes, quæ à principio Advocato videbantur
 minùs efficaces, quàm adversariæ, à Judice melius
 ponderante illas, existimentur validiores, & sic
 dicitur, inter litigandum jus crescat. Unde neque
 Advocatus intendit judicem inducere ad peccatum,
 ut nimirum injustè judicet secundum opinionem
 minùs probabilem, sed solùm intendit representare
 jura, & rationes suæ partis, ut in
 Judex absolute judicium justum ferat. Videtur
 men eadem de Judice & Advocato ratio, quod
 causam sanguinis, ut scilicet. Advocatus non potest
 ex opinione minùs probabili agere contra Reum
 de vita vel honore, quando rationes pro ipso sunt
 magis probabiles. Quidquid enim sit de justitia
 videtur omninò esse contra charitatem, proximo
 enim periclitanti, de vita maximè, debemus optare
 ferre, quantum possumus. Sotus. *de Justitia* l. 1.
 8. art. 3. alii. Contrarium tamen docent Sam-
 oit. c. 9. num. 53. pluribusque allegatis Turrianus
 Lorca apud Dianam cit. p. 2. tr. 13. resol. 4. et
 probabilior & in praxi tutam censet sententiam.
 Ratio est: (inquit) Quia si cliens in huius
 casu potest justè litigare: ergo & Advocatus illius
 causam potest patrocinari, cum non imprudens
 agat, utpote quia ratione probabili ducitur. De
 cendum igitur sine trepidatione, posse Advocatum
 secundum opinionem probabilem patrocinari
 causæ actoris, etiam in causa sanguinis, aut honoris,
 vel de causa civili maximi momenti:

de omnium bonorum possessione &c. Sic Diana. Cui ego, quantum est ex iustitia, omnino acquiescere cogor: at certe non quantum est ex charitate, in causa sanguinis.

SECTIO IV.

De Conscientia Dubia.

SUMMARIUM.

65. Dubium negativum, & positivum, ex parte actus, & ex parte motivi.
66. Dubium speculativum & practicum.
67. Dubium juris & dubium facti.
68. Conscientia intrinsecè & extrinsecè dubia.
69. Cum conscientia formaliter & extrinsecè dubia non licet operari.
70. In dubiis tutior pars est eligenda: quomodo hoc intelligendum?
71. In dubio practice practico, semper eligenda est pars tutior.
72. Non verò in dubiis speculativis.
73. Cum conscientia extrinsecè, objectivè, & speculativè tantum dubia, practice tamen certà, & resolutà licitè operamur.
74. Resolutio practica fieri debet cum ratione.
75. In dubio melior est conditio possidentis, non tantum in materia iustitiæ, sed & aliarum legum, ac virtutum.
76. Possessio tamen adjuvans in dubio sit bonà fide cepta. Exemplum in materia Iustitiæ.
77. Exemplum aliud in materia Matrimonii.
78. In dubio non presumitur factum, sed demonstrari debet.
79. Regula generalis: quod certum, vel prius est, possidet, & presumitur.
80. Regula I. Specialis si lex sit dubia, voluntas possidet: secus, si lex sit certa.
81. Exempla primæ partis.
82. Exempla secundæ partis.
83. Regula 2 Specialis: in dubio facti fundantis legem, homo